ԵՒՐՈՊԱ

Տարեցոյց Լուսոյ

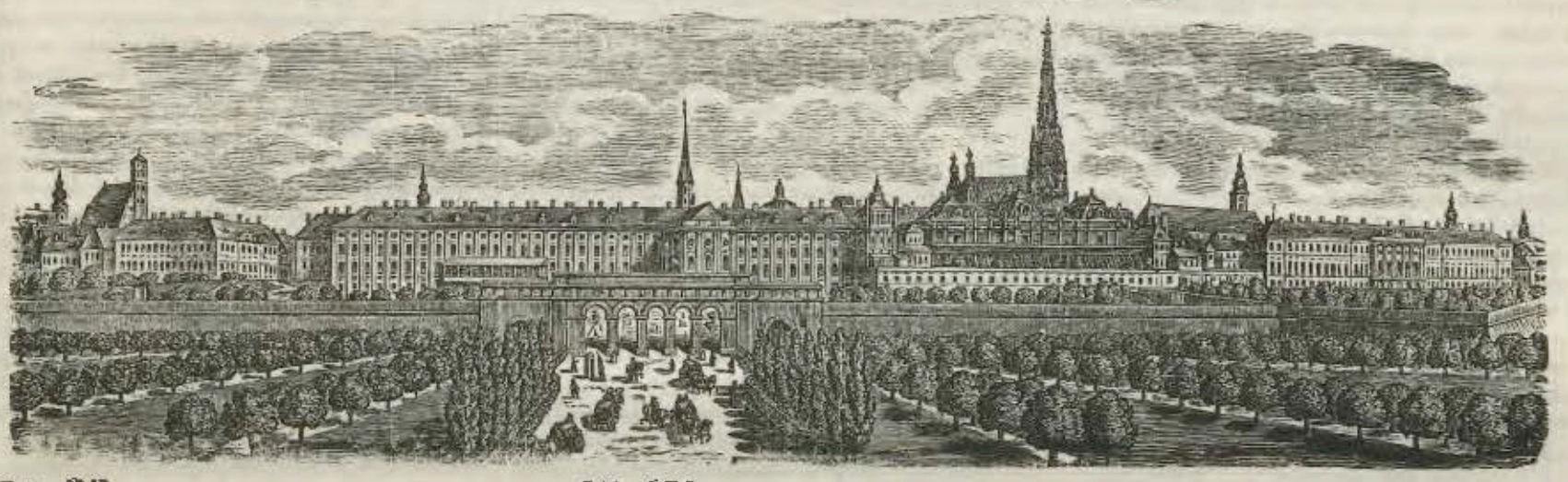

Թիւ 33 — **15 (3) ՕԳՈՍՏՈՍ** — **1853**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՍՏՐԻԱ. Արեւելեան խնդիրներուն վրայ ուրախական լուր։ Պրուսիոյի դրամագլուխն ամուսնութեան հանգէսը։ Զնորին թագաւորութեանն մահը։

ՓՈՂՈՒԹԻՒՆ. Փարիզի մէջ հրդեհ մը։

ԱՆԳԼԻԱ. Երբոյնի հիւրերը։ Խորհրդարանի խուսակցութիւնք։ Խոշորաչափ կղզիին տարածելը։ ուզողը։

ՍԱՐԴԻՆԻԱ. Մեծափառ թագաւորը վճռեալ է մեկնիլ։

ՀՈԼԱՆԴԱ. Եկեղեցական խնդիրը կը չիսկանի։

ՕՍՊԱՆԵԱՆ ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ. Բարերարին Դրան խնամատարն վարմունքը։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ։

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆԸ։

ԲԱԲԻՈՆԻՈՆ. Մէյանի Դեսպան. Արքեպիսկոպոսին հալածանքը։

ԱՒՍՏՐԻԱ

ՎԻԵՆՆԱ. ՕԳՈՍՏՈՍԻ 14

Այս անգամ մեծ ուրախութեան կրնանք մեր ընթերցողներուն ծանուցանել որ Օսմանեան-Ռուսական խնդիրը խաղաղութեամբ լրնենալու վրայ է։ Այս ուրախական դէպքին մեր կերպով գրուելը եղելը հետեւեալ պատճառական ընթերցն կը տեսնուի։

Անգլիոյի պատգամաւորաց ժողովին ամսոյս 2ին նստին մէջ Լորտ Ջոն Ռասսէլ նոյն նիւթին վրայ հետեւեալ ծանութիւնը տուաւ։ Երբոր Ռուսի դեսպանը Կոստանդնուպոլսէն եկաւ, Ընդդիմեան կառավարութիւնը բաղձաց որ ամէն մեծ տերութեանց դեսպաններու ժողովը մ'ըլլայ Ռուսաստանի եւ Օսմանեան տերութեան մէջ եղած երկպառակութեանց ազէկ վերջ մը տալու համար։ Բայց Ռուսիոյի կարծիքն ան էր՝ որ քանի որ բանը դեսպանական յարաբերութիւնեանց մէջ է, նոյն ժողովը բաղձալի բան մը չէ։ եւ նոյն ժողովին ան ատեն միայն սաստիկ բաղձալի կ'ըլլայ՝ երբ որ Ռուսաստան Պոնտուսի իշխանութիւնները մնանելով, Եւրոպայի ներկայ վիճակը կը փոխէ։ Արդ երբ որ սա դէպքը հանդիպեցաւ, Աւստրիա իր առաջին մտադրութիւնը՝ յայտնեց որ կ'ուզէ ժողովը ընել եւ անոր համար ուրիշ տերութեանց Վիէննա կոչող դեսպանները մեկտեղ կանչեց։ Նոյն ժողովին մէջ Ռուսաստանի դեսպանը չկար, բայց հոն էին Անգլիոյի, Գաղղիայի եւ Պրուշի դեսպանները։ Ժողովին մէջ քանի մը թելութեանց վրայ հաւանութեան եղաւ, որպէս զի մեծ տերութեանց երեսփոխաններուն կարենան համեմատ՝ Օսմանեան տերութենէն եւ Ռուսաստանէն պատուով կրնային ընդունիլ։ Այս որոշմանց Անգլիա եւ Գաղղիա հաւանութիւն տուին, որմէ ետքը, ինչպէս կը կարծենք, նոյնները Վիէննայէն պիտի երթան եւ Պետերբուրգ խաւրուելու։

Արդ հիմա Ռուսական Ընդանիքն ալ ըստ պաշտօնական լրագիրը կը ծանուցանէ որ արդէն ըստ հաստատ է թէ Ռուսաց կայսրը նոյն ժողովին առաջարկութիւններն ընդունած է, եւ եթէ բարձրագոյն Դուռն ալ նոյնին ընդունելու ըլլայ, որն որ հաւանական է, ան ատեն ամէն դժուարութիւնները վերցուած կ'ըլլան, եւ խաղաղութիւնը շուտով կը հաստատուի։ Դաղղիայի Մոնիթէոր լրագիրն ալ նոյն աւանդութեանց Ռուսաստանի կողմանէ ընդունելութիւն գտնելը ծանուցանելէն ետքը՝ հետեւեալ խաղաղական խորհրդածութիւնները կ'ընէ։ Հինգ ամսուան նեղութիւնն ու ակնկալութիւնը սպասելէն ետեւ, վերջապէս արեւելեան խնդրոյն լուծումը կը սկսի։ Ռուսաստանի մեծափառ կայսրը Աւստրիայի առաջարկութիւններն ընդունեցաւ։ Թէպէտեւ Օսմանեան Վեհապետը առիւծին հաւանութիւն շատուաւ, սակայն ոնոր վրայ չկրնար երկմտիլ։ Մինակ Ռուսաստանէն կը վախցուէր որ նոյնները մերժէ։ իսկ Օսմանեան տերութեան կողմանէ փոխ մը չկար։ Ռուսաստանի բռնած ճամբան կրնար տարակոյս մը տալ՝ շտապաւորութիւն պահելու համար տուած ապահովութիւնից վրայ։ Ասոր հակառակ Օսմանեան տերութիւնն ընթացքը խիստ խաղաղական էր, եւ ամէն մարդ համոզուած է որ ինք՝ Վիէննայի ժողովքին որոշումները պիտի հաստատէ։ Ասանկով այսօրուընէ ետքը արեւելեան խնդիրը կրնայ իբրեւ խաղաղական կերպով լուծուած մնալիլ ու ասկէ ետքը հոգ ընելու բան չկայ որ յանկարծ աշխարհքին հանդարտութիւնը նորէն վրդովի։ Այս հաստատութիւնը բոլոր Եւրոպայի մէջ ուրախական ընդունելութիւն պիտի գտնէ, ինչու որ բոլոր Եւրոպա խաղաղութեան կը բաղձայ։ Գաղղիա, թէպէտ եւ արեւելքի մէջ Աւստրիայի ու Անգլիոյի պէս առեւտրական մեծ շահ չունի, այսու ամենայնիւ պատրաստ էր գործունեայ ու միանգամայն անշահախնդիր կերպով մասնակից ըլլալու նոյն մեծ խնդրոյն եւ, զլխաւորաբար իր մտայի ու քաջասիրտ քաղաքականութեան գործքը ցոյց է տարիլ առ յաջող լուծումը։

Փարիզի լրագրոյն լուծին նայելով, տարէն բարձրագոյն Դուռն ալ Վիէննայի առաջարկութիւններն անփոփոխ ընդունած է, եւ Ռուսաց զորքը Պոնտուսի իշխանութիւններն ելնէին ետեւ՝ Պեսարաբիոյ գեսպան մը պիտի խրկէ։

— Ինչպէս որ ժամանակին ծանուցած էինք, Բեղգիայի խաղաղութեան ժառանգ Պրապանդի դուքսը նշանուած էր Մարիամ Հենրիկէ արքիդքսուհոյն հետ, որն որ առանց Աստուծոյ փոխարքայ եղող Յոսէֆ արքիդքսին աղջիկն է։ Ասոր վրայ սկսաւ ամուսնութեան դաշինքն ըլլալ։ տարբ հանոր Բեղգիայի կողմանէ որոշուած էր նոյն տերութեան դեսպան Օ'Սիւլիվան տը Կրաս կոմսը, որն որ նոյն պատճառաւ պատրոյ կարգի մեծ դեսպան անուանուած էր։ Նոյն դեսպանն ամսոյս 7ին մեծափառ կայսեր ներկայացաւ, եւ ծանոյց որ դաշինքը կատարուած է։ Ինչպէս կայսերական տան սովորութիւն է, հարսն ամսոյս 8ին կայսեր եւ բովանդակ կայսերական իշխաններուն ու կայսեր ներքին խորհրդականներուն առջեւ իրեն եւ իր գաւակներուն համար կայսերութեան յաջորդութեան ու ժառանգութեան իրաւունքին հրաժարեցաւ, եւ կայսերական տան ու արարքին գործոց պաշտօնեայ Պուլ Շառլէնդրոյն կոմսը՝ ինչպէս որ իրեն կը պատշաճէր՝ հրաժարման ձեւը կարդալէն ետեւ՝ բարձրագոյն արքիդքսուհին ստորագրեց ու երդում ըրաւ։ Այս գործողութեան վրայ եղաւ նաեւ Բեղգիայի դեսպանը։ Ամսոյս 10ին հանդիսական պատարագը կատարուեցաւ եւ Մարիամ Հենրիկէ արքիդքսուհին Շէնպրունի պալատը պատկուեցաւ։ Բեղգիայի Պրապանդի դքսին հետ, որուն տեղակալն էր մեծափառ կայսեր երկրորդ եղբայրը Կարոլոս Լուդովիկոս արքիդուքսը։ Բոլոր կայսերական տան մեծամեծներն ու դեսպանները ժողովուեցան եւ ամէն բան պատրաստուեցաւ։ Բեղգիայի դեսպանը կարդաց Լուդովիկոս արքիդքսին ընակութիւնը գնաց, դիմեցին իրարու, Պրապանդի դքսին տեղակալը հրաւիրեց, եւ կայսեր առջեւ ներկայացուց։ Մեծափառ կայսրն անմիջապէս ոտք ելաւ եւ իր տան իշխաններուն ու պատուոգանններուն, որոնք փառաւոր հագուած էին, Շէնպրունի պալատին եկեղեցին ինքնաւ։ Պատարագը եւ հարսը կնքեցաւ կայսերական տան արքիդքսուհիներուն ուղեկցութեամբ։ Պատարագէն ետքը Պերլաս, արքեպիսկոպոսը պատկին հանդէսը կատարեց։ Զէջ Ռոթսաֆ երկրորդն ետեւ՝ կայսրն ու հարսը նոյն ուղեկիցներով պալատը դարձան։ Պետականներն ու ազնուականները եւ բոլոր մեծամեծներն եւ իրենց տիկնայքը պալատին մեծ սրահը ժողովեցան, ուր մեծափառ կայսրը նորապսակ Պրապանդի դքսուհիին հետ եկաւ, եւ հրաւիրելիներուն բարձրաղդութիւնն ընդունեցան։ Կայսրը պատկին ետեւ Բեղգիայի դեսպանին իր ձեռքը ։։ Լեոպոլտոսի կարգին մեծ նշանը շնորհեց։ Այսպէս առաւօտուն ժամը 6ին նորապսակ մեծաշուք Պրապանդի դքսուհին ճամբայ ելաւ դէպ ի Պրիւսէլ։

— Կայսրը եւ բանակին հաւատարիմ ու գործունեայ եւ ամենուն ծանօթ զօրավարներէն մէկին ալ պակնցաւ։ Թեղանոթիմիզ զօրաց զօրավարապետ Պր. Վէլէֆն ամսոյս 7ին երկաթուղիով Տիւնդուրնէ եկաւ։ Կրաց քաղաքը վախճանեցաւ։

ԳԱՂԼԻԱ

ՓԱՐԻԶ մէջ Օգոստոսի 3ին կէսօրուընէ ետքը ժամը 3ին Պարիզ—ափ լուսուած տեղէն մինչեւ պատուարները հատնալ մեծամեծ մթերանոցներէն ու խանութներէն 300 ոտք բարձրութեամբ եղած հրոյ ու մոխի սիւնը բոլոր ժողովուրդը սարսափեցուց։ Ամէն մարդ կը վազէր մարելու։ կանայք, տղայք ու նոյն իսկ քահանայք հրանոցից գործիքներուն (Լանկեթ խողովակը) ջուր հասցրնելու կը նայէին։ տներ ու յարկերը փլուցին, որպէս զի ապակիներ տարրը լուսաւորուի։ իսկ Պերսիի մեծ ճամբան՝ որ 500 մեթր է, մթերանոցներուն ու անոնց մէջէն հանուած եւ ապահովութեան համար հոն բերուած ապրանքներով ու կահերով լցուեցաւ, որոնց քով զորքերը պահպանութիւն կ'ընէին։ Հրդեհը ժամը մինչեւ 7 սեւեց։ Վնասը խիստ մեծ եղած կ'երեւայ, շատ մեծամեծ շէնքեր մէջը գտնուած գինեղ, եղի, օղեղ... ապրանքներով մինչեւ յատակ այրեցան։ Պաշտօնատարաց ժրութիւնը, հրանոցցին-

բուն (Constantinople) գործունեութիւնն ու քաղաքացւոց գործակցութիւնն ունի մեծ դժբախտութիւնէ ապստամբ։ Ա՛ս հիւսիսին ակընապատմառը յայտնի չէ, որուն համար անմիջապէս սկսաւ քրիստոնէութիւն ըլլալ։

ԱՆԳԼԻԱ

Լ. Ցոնտոն, Օգոստոսի 6։ Մեծափառ թագուհին միաբ ունի անցեալ 8ին երկուշաբթի օրը ազգունի ու ազատնական ժողովք մ՚ընելու, երեքշաբթի Օլպոռն երթալու և Հինդշարթի Ամիլիէսի նաւատորմիին հանդէս ընելու։ Ա՛ս շրջիդ տեսարանին ներկայ պիտի ըլլան Անգղիայի մէջ գտնուող ռուսական իշխանութիւնները։ Ապառնի լրագիրը նոյն բարձրագոյն ուսանական հիւրերուն վրայ կը խօսի։ Երեկ Ամիլ աւագ իշխանուհին ու Վիրգեմկերկի թագաժառանգ իշխանը խորհրդոնցի ապարանքը պարտեցան ու թագաժառանգը Պիւքինկհէմի պալատին մէջ մեծափառ թագուհւոյն ապրելու ատեն։ Հինգշաբթին օրը, երբ թագաժառանգը Զոպհէմի ճամբաները գացած էր, բարձրապատիւ ուսոյ իշխանուհին Դուսը գնաց ու հարը կառքով քաղաքին երևելի ճամբաները պտըտեցաւ։ Ա՛յսօր հոս Ռուսի դեսպանատունը Փորքուէնն կը սպասուի օգոստապատիւ Մարիամ աւագ իշխանուհին Լոյնդէնպէրկի այրեցեալ դքսուհին։ Լոնտոնի Գլաբէնտոն պանդոկին մէջն ալ կը սպասուի Կոսաբիկ Ռուսաստանի աւագ իշխանուհին, Մէքլէնպուրգի-Շվերէնցի աւագ դքսին ամուսինը։

— Լոնտոնակալաց ժողովքին Օգոստոսի 2ին նոր մէջ գանգիչորս մարդէգը կառավարութիւնն հարցուց թէ արդեօք ինք լաւ առած է Մարաւիսի ու Վլաքիայի իշխանապետներուն Թուրասանի հրամանաւը Օսմանեան Ազէհարէնին տուրք տալը դադրեցնելուն վրայ։ Ան ալ ըսաւ որ նոյն գործքն ուզչիի պատերազմի կը տանի։ Լորտ Դիսրէլտոն պատասխան տալով՝ ըսելէն ետեւ որ նոյն գեղեցիկ վրայ ես ալ հարցնողին պէս կը մտածեմ, խօսքն այսպէս յառաջ տարաւ։

Օսմանեան տերութիւնն յիշեալ երկիրներն օտարազգիներ՝ ծանրակշիռ հետեւութիւններ կ՚ունենայ, ոչ միայն բարձրագոյն Դրան նկատմամբ, հապա նաեւ Եւրոպայի ու մանաւանդ Անգղիայի նկատմամբ։ Խնդրոյն վրայ հետաքրքրութիւնը կրնամ յայտնել, ըսաւ։ Լ. Ոսկէդիսրէլի Յունիսի 17ին գրած պաշտօնագիրը կը ծանուցանէ որ Ռուսի ընդհանուր հիւպատոսը Մոլտաւիայի իշխանապետին հրաման խրկեր է, որ բարձրագոյն Դրան հետ իր ունեցած յարաբերութիւնները լուծուած մնացէ, նոյնպէս սովորաբար կոստանդնուպոլիս խարտ ասելը՝ Ռուսի կառավարութեան ապ, ինչու որ թէպէտ միաբ չկայ Մոլտաւիայի կարգաւորութիւնները փոխելու կամ նեղելին վարչութիւնը չարխարելու, սակայն նոյն դաւառին գիներուրներով բռնուած առներ, հարկաւ՝ թէպէտ եւ առ ժամանակ մը, բարձրագոյն Դրան վերին իշխանութեան գործադրութիւնը ոչեաք է որ ի կախ մնայ։ Պարբերաբար կեցող ընդհանուր հիւպատոսին Յունիսի 22ին գրած պաշտօնագրին նայելով, մինչեւ նոյն տեղն Վալաքիայի իշխանապետը նոյնիսկ յայտարարութիւն մը չէր ընդունած, բայց բարձրագոյն Դրան միտքը գրած էր որ նիւթ նոյնն ըլլայ, երկու իշխանապետներուն ալ հրաման խրկէ իրենց դաւառներէն նկելու եւ իրենց պաշտօնները դադրեցնելու։ Անգղիայի հիւպատոսը կ՚աւելցնէ թէ ան տեղն չկրնար որ Անգղիայի հիւպատոսներին իրենց տեղը կենան, անոր համար անգղիական կառավարութիւնը մայրաքաղաքի մը շտապագրեց Լ. Ոսկէդիսրէլին խնդրելու որ ան մնած ժամանակ հաւանի։ Ա՛ս իրիկուն (Օգոստոսի 2ին) ուրբաթագակ մը ճամբայ ելաւ դէպ ի Պէլարդուրդ, որն որ Պր. Համիլտոն Սէմէօրին հրաման կը տանի Ռուսաց կառավարութիւնէն ան բանելուն վրայ տեղեկութիւն պահանջելու։

— Լոնտոն, Օգոստոսի 3։ Երէկ Պո ճամբուն (Bow-street) ոստիկանութեան պատարանը մոտրդրութեան ոգեմանի խոտակցութիւն մ՚եղաւ։ Խօսքը Գաղղիացւոյ մը բանտարգելութեան վրայ էր, որն որ Գաղղիացւոյ կայսրը մեռցընել ուզած էր։ Ա՛ս Եդուարդ Ռէնս անուն դաղղիացին, որն որ շուրջ 3ի տարեան կ՚երեւայ, Ընդհանրի կառավարութեան հրամանաւ երեկ Սաւիէմբրդի մէջ ոստիկանութեան ապատաւորէ մը բռնուելուս ու Լոնտոն բերուելուս։ Վրան եղած ամբաստանութիւնն ան է որ ինք ուրիշ շատերուն հետ երբեմնակցութիւն բրած ըլլայ զուգաւորիկ Նոբոլէոն Գաղղիացւոյ կայսրը մեռցընելու։ Երեկ ոստիկանութեան գատարանը քիչ ատեն կրցաւ ան նիւթին վրայ խօսիլ։ Պր. Ճարմանն՝ որ տեսութեան կոչմանէ հոս եկած էր, դատաւորին ապաշնչեց որ կայսրերը քննութեան հաւնոր պահէ, որպէս զի Ֆուէնիլի իշխանն ամբաստանելու դեմ իրենց գլխաւոր վկայ ասելոնին ուզելու բերելու հարկաւոր միջոցները տեսնուին։ Ամբաստանեալը Սաւիէմբրդի մէջ բռնող ոստիկանութեան սպասաւորը կ՚ըսէ թէ հոն դիրքը բռնելու համար ունեցած հրամանս ու միանգամայն իրեն դէմ եղած ամբաստանութեան խնամատարութիւնն յայտնելի, որուն համար նաեւ ան նամակներն ալ իր առջեւը գրի, զորոնք կայսրաւորը Ֆուէնիլի իշխանին գրած էր։ Ռէնս երբոր իր առ նամակներն ոստիկանութեան մարդուն ձեռքը տեսաւ, Լոնտոնի մէջ գրած ջրլայի, պառած ու առանց ընդդիմութեան՝ ոստիկանութեան սպասաւորին հետ գնաց։ Հասակը պզտիկ է, երեսէն հիանալի կ՚երեւայ, իրաք ալ քիչ մը յուսաց հիւանդանոցէն եկած է, ուսկից ելելէն ետքը Սաւիէմբրդն եկած էր, անկէ ալ ճէրսի նաւարկելու համար, ուր ինչպէս յայտնի է՝ գաղտնաց դիպատականաց մեծ մասը կը կենայ։

Օգոստոսի 3ին կէսօրուընէ ետքը գոսը նորէն սկսաւ, ուր ներկայ էր նաեւ ամբաստանութեան գլխաւոր վկան՝ Ֆուէնիլի իշխանը։ Պր. Պոաքին ներքին գործոց պաշտօնեաներին անուանին ամբաստանութիւնը յառաջ բերաւ, որով յանցանքն ոստիկանութեան դէմ եղած ծանր յանցանք կը համարուէր, ինչու որ անպիտան երկրի մէջ Գաղղիացւոց կայսեր ապտանութեան համար գաւանցութեան միտք ըրած ամբաստանուեցաւ։ — Ֆուէնիլի դատին ոնպղերէն ընդհաւ հետեւեալ սերկութիւնը առաւ։ Փամանակ մը վեր Դրերմնդ կը բնակիմ։ Կալանաւորն ոնձանք չեմ ճանչնար։ Երկու կամ երեք տարի յառաջ Ռէնս անուամբ ստորագրուած նամակ մ՚ընդունեցայ։ Նամակագիրը կ՚ապաշէր որ ինծի հետ տեսութիւն մ՚ունի։ Ամակը քաղաքագրիս տուի, յանձնելով իրեն որ պատասխան գրէ թէ ինծի բազմութիւն անձանօթի հետ մտադ մը չեմ կրնար ընդունիլ։ Ետքը նոյն անձին երկրորդ նամակ մ՚ալ ընդունեցայ ու Յունիսի 23ին ուրիշ երրորդ մ՚ալ։ Երկու վերջին նամակները մէջ տեղն են, բայց առաջինը աչընչայած էր։ — Նոյն երկու նամակները կայսրաւորին եւ ուրիշ վկայի մը տալու դրուեցան ու երկուքն ալ անոնց վաւեր ըլլալը խոստովանեցան։ Ա՛ս աջինին մէջ՝ երկայն յառաջաբանութիւնէ մը ետքը, որուն մէջ իր Օրլէանի ընտանեաց վրայ ունեցած սէրն ու Նապոլէոնի դէմ ունեցած ատելութիւնը կը ցուցընէ, ասանկ կը խօսի։ «Փարիզ կու գամ։ Պաս ձեզի համար է ու միտք ձեզի համար, տարը վրայ իմ ծնողաց ոսկրները տալու ելերդում։ Իմ կեանքս ինծի բան է, ալ չեմ կրնար տանիլ, ինչան։ Ի՛ուզեմ միայն իմ 17 տարեկան կինս ձեր պաշտպանութեան տակ դնել։ Իմ ճամբորդութեանս համար պատճառ մը գտայ ու ինքն ալ հաւանեցաւ։ Բայց խեղճ կինը միանակ զոհ պիտի ըլլայ իմ ձեռնարկութեանս։ Քանի չեմ տանիր։ Պէտք է որ նոյնը միանակ իմ վրս առնեմ։ Ինք ու իր մարդիկը պէտք է որ մեռնին։ Ջարհուրելի է ինծի մարդասպան ըլլալ։ Բայց թէպէտ վերջին շարիկ ալ ծախելու հանիմ, պէտք է որ ընեմ։ Հիմակ որ կը գրեմ, կինս հոս չէ։ Պէտք է որ բանը շուտ որոշեմ։ Մ՚ապաշնեմ կարգայէք իմ սրտիս մէջ ձեր ու ձեր պատուական ընտանեաց վրայ ունեցած զգածումներս։ Մոռցէք բարով, ինչան։ Իմ բոլոր բաղձանքս ան է որ գոյք շուտով գահ նստիք, ձեր ժողովուրդն երջանկացընէք ու բոլոր Գաղղիայէն սիրուիք։» Վերջին նամակին մէջ ասանկ գրուած էր։ «Ա՛ս տողերը ձեզի կը գրեմ դէպ ի Փարիզ ճամբայ ելած։ Քանի մնայած քիչ սահակ ժամանակ բերի, բայց իմ ձեռնարկութիւնս գլուխ հանելու համար պիտի չբաւէ։ Մենակուկ ես ձեզ կը գրեմ, կանիկա իր յանցակիցներուն ու բոլոր բամբիներուն օգ հանելու։ Ինչ որ ինծի կու տար, անոր դիմացը հասատ երաշխաւորութիւն կուտամ։ Իմ կամուկարասիքս հոս կը թողում։ Իմ կինս հոս կը թողում, որն որ 12,000 ֆրանք ու գարձի մը մէջ մասնակցութիւն ունի։ Շատ բանտարներ կը բանեցընեմ։ Ոտակի կարտուութիւն ունիմ, ինչան, բայց մեծ գումարի չէ։ 20 միաւեղ սպէսի կ՚ուզեմ ու ամենուն իրաւունք կու տամ դիս զարնելու եւ մեռցընելու՝ թէ որ գաղղիական կառավարութիւնը չեմ յեղափոխեր։» — Կալանաւորը հոն եղող վկաներէն մէկուն՝ որն որ դերձակ էր ու իրեն հետ կը բնակէր, հարցընել տուաւ թէ ճշմարիտ չէ՞ մի որ ինք գլխաւորութեան ախտ ունի, որն որ ատեն ատեն կը բռնէ ու դինը շատ սենդամ ուզուշ կ՚ընէ եւ ընդհանր կը շփոթէ։ Ոչ կան պատասխանեց թէ կոլանաւորն իր նոյն ախտին վրայ յառաջագոյն իրեն տրուած է։ Ասկէ զատ կայսրաւորն ըսաւ թէ քիչ մը յառաջ իր առ ախտին համար Սաւիէմբրդի հիւանդանոցին մէջն էր, ուր գլխուն ոսկրեր կողման մասերն ածելու կը հարկադրեին։ Ա՛ս պատճառաւ ու իր կնկան համար շնորհք խնդրեց։ Պր. Ճարտան դատաւորը զանիրատանելուն երդուելոյ դատաւորանին խրկեց ու դիմեկդ տուեալ տուաւ, բայց կալանաւորէն 100 ֆունդ ոսկեայնի, իսկ երկու վկաներէն ալ՝ իրարու երաշխաւորութիւն՝ յիսնական ֆունդ ոսկեայնի ուզեց։

ՍԱՐԴԻՆԻԱ

Ֆլորէնս, Օգոստոսի 4։ Մեծափառ թագաւորն ու ուրիշ թագաւորական իշխանք մեծ վտանգէ մ՚ազատեցան։ Թագաւորը, Ճենովայի գուբսը, Գարիոնեան իշխանը, թագաժառանգն ու ուրիշ շատ բաղմութիւն կոչնաց շրջենաւով Սրեցիայէն Մագոնայեան կղզիները նաւարկելու ատեն, մէկէն ի մէկ մեքենին տեսանելով որ Սգոլէի ոտ Ս. Մարիա ըսուած ժայռերուն քարերը ծովը կանուչ դրան կ՚առնէ, վտանգ մը գուշակեցին։ Շրջենաւուն վարպետը կրակ ուսող նաւատաներէն մէկը վտանգն ալ՝ յայտնի կը սեռնէր՝ որ ածուխ նետելն ու կրակը նաւազցուց։ Բայց ասոր հակառակ նաւատան ամենեւին քանի մը միա դնել չէր ուզեր։ Քանի մը վայրկենէն՝ շրջենաւը ժայռի մը վրայէն անցաւ ու ձեռքուելով՝ ջուր սկսաւ առնել, այնպէս որ վեց ջրհան շարունակ ջուրը դուրս հանելով՝ հազիւ կրցան նաւը ընկղմելէն ազատել։ Շրջենաւուն ընդունած հարուածն այնպէս սաստիկ էր, որ ջրոյ ամանն՝ ուսկից նոյն առանց թագաւորը կը լուացուէր, երեսը գարնուելուս եւ շատ մարդիկ ալ գետինն իսկան։ Վերջապէս թագաւորը նաւակով մը ցամաք ժայռերու վրայ ելաւ, ուր երկայն ատեն ալեւոռն ջերմութեան մէջ սպասելու ստիպուեցաւ, մինչեւ որ Սբեցիայէն Գրիբալ անուն նաւը գինքն առնելու եկաւ։ Կ՚ըսեն որ եթէ ելեր ժամու մէջ կոմենոյ շրջենաւուն սպասելն չգար, պիտ՚որ ընկղմէր։

ՀՈԼԱՆՏԱ

Հաագ, Օգոստոսի 4։ Վերմանափառ Անգեսելի կարդինալը Հոլանտական կառավարութեան տուած յայտագրոյն մէջ կը ցուցնէ որ Հոլանտայի եպիսկոպոսներուն ըրած երդման ձեւին մէջ հերետիկոսաց նկատմամբ եղած մասը մեկդի թող պիտի տրուի, այնուայլ անհաճոյ հետեւութեանց համար։ Հոլանտայի դեսպանը նոյն յայտագրոյն պատասխան տալու ժամանակ՝ բաղձանք կը ցուցընէ ըսելով՝ որ Հոլանտական եպիսկոպոսներուն երդման ձեւին մէջ կրնայ Իրլանտայի երդման ձեւին համաձայն առ մնան աւելցուիլ, որ երդում ընողը հոմանցուած է թէ նոյն երդման մէջ թագաւորին հաւատարիմ ըլլալն գէմ բան մը չկրնար պակաս։ Ասոր վրայ Դերպենկոսը՝ առաքելական նուիրակի փոխանորդը Յունիսի 30ին ապաքին գործոց պաշտանէին յաջորդ ծանուցագիրը տուաւ։

Սատրագրոց համոզուած ըլլալով որ Սրբազան Քահանայապետին հաշտարար կարծեաց ու մտաց համաձայն կը գործեմ, կամաւարեմ ձեզի նոր երդման դրուածք մը խրկելու, որուն մէջ կառավարութիւնը մեծափառ թագաւորին նկատմամբ ան հանդարտեցուցիչ մասը կը գտնէ, որն որ յառաջագոյն կը պակէր։ Ուստի այսուհետեւ Հոլանտայի արքեպիսկոպոսին ու եպիսկոպոսներուն ընելու երդումն ասա խրիատ պիտ՚որ ըլլայ։ Ասկից ետքը Պիր Պիլիսաան որոշ խօսքերով կը ցուցընէ թէ ան եպիսկոպոսները, որոնք եպիսկոպոսական ամբոնն ստանալ ունին, թէպէտ եւ յառաջուան ձեւին համաձայն երդում ըրած են, ասկայն անասարակոյս չեն մնացեր ճշմարիտ կանոնական երդման դատարանին համեմատ վարուելու։

Պարտականէս ժողովքը վերջիչեալ բաներն եւ ուղղափառ եպիսկոպոսաց առ թագաւորն ուղղած ադիրատագիրները կշռելով, նոր յիշատակագրով մը օրինաց սահմանագրոյն երկրորդ յոդուածը մեկդի թողուց, որն որ կը պահանջէր որ Եկեղեցական աբբայութեան երդում ընեն։ Մեկալ չափաւորութիւնները՝ զորոնք նոյն սահմանագրոյն մէջ պաշտանեալք կ՚ընեն, գլխաւորապէս յայտարարեն են։ Հոլ. Ս. Բոլոր կրօնական ընկերութիւնները կառավարեալ իշխանութիւն ունին իրենց կրօնին ու անոր նպատակին գործածութեան վերաբերեալ բաները կարգի դնելու։ առ լուսոյ նկատմամբ յառաջագոյն եղած որոշումները, որոնք մեղի չեն ծանուցուած, առ օրենքին հիմնարարութիւնեն ետքը մեկ ամսուան մէջ նոյն կրօնքին գլխաւորին ձեռքը մեկդի պիտի ծանուցուի։ Նոր որոշումները գործածութեան դրուելէն յառաջ կամ ետքը նոյն կերպով մեղի պիտի ծանուցուին։ Թէ որ առ Հաստատութիւն վերաբերող որոշումները քաղաքական գործակցութիւն կը պահանջեն, այնուամենայնիւ գործակցութիւն կ՚ընդունուի, որչափ յառաջագոյն նոյնը մեղմ ընդունուած էր։ Պ. եւ Դ. Հաստատութիւնը նոյն կը մնան։ Հաստ. Ե. Ինչոյգոս կամ ժողովք գումարելու եւ կրօնական ընկերութիւնաց տարաբնոյթներուն կամ գլխաւորներուն նկատմամբ՝ կառավարութիւնն

հաւանութիւն պիտ՝որ առնու։ Թէ որ ոս սրինքին հրատարակութիւնէն յառաջ տեղւոյն հաւանութիւնը դեռ ուրուած չէ, նոյն տեղը մենք կ՝որոշենք, առնոյ մեռ ունեցողներն ու մեր խորհուրդը ժողովելով։ Յետոյ փոփոխելը կամ՝ նոյն տեղը ջուգելը՝ միայն հանդարտութեան ու կարդարութեան համար կ՝ընենք։ Հարց։ Ի։ Հատուածաց ասատ ածոյին պարտներ կատարելու համար շէնք կամ եկեղեցի շինուելու տեղը պիտի ընտրուի։ Թէ որ շէնքն առանց հատուածեան կանոնուած է, նորէն կը գոցուի։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԹՈՒՂԹԻՒ, Օգոստոսի 1։ Կոստանդնուպոլսոյ էրտիէրը կը ծանուցանէ որ կոստանդնուպոլսոյ ջաղիկ ժողովրդեան յայտարարութիւն մը հրատարակեցաւ։ Ասկից զատ նոր յայտագրի ստորագրիր մ՝ալ շինուեցաւ, եւ ինչպէս նոյն գրագիրը կ՝ըսէ, թէ Նեստորոն նամակին պատասխանը եւ թէ ան յայտագիրը Պետերբուրգի դարպասին հաճոյ կերպով գրուած է։ Միանգամայն առանց Օսմանեան կառավարութեան իրաւանցը դպչելու՝ այլեւայլ եւրաշխարհութիւններ կու տայ Ցուանայ եկեղեցիներուն ու մկայ քրիստոնեայ հասարակութիւններուն ազատութիւն։ Ան յայտագրի ստորագրիրը, կ՝ըսէ նոյն գրագիրը, բարձրագոյն փոխարքային դահլիճեանէն եղած ժողովքին ուղիւ կարդացուեցաւ, եւ որովհետեւ հաշտութեան ոգով ու երկիր օգուտներուն եւ տերութեան անկախութեան համաձայն գրուած է, ամէնքն ալ նոյնը սիրով ընդունեցան։ Բարձրագոյն Դուռը մեծ տերութեանց փոխանորդներուն փափաքանաց համաձայնելով, նոյն յայտագիրը Ս՝իէնա խրկեց, որպէս զի Աւստրիայի կառավարութիւնը Պետերբուրգ խառնէ։

Ֆասնուհինգ պուան մէջ Թուսիայի դահլիճին պատասխանը դալէն ետեւ՝ ամէն մարդ կրնայ տեսնել, Պրան խնամատարութեան ու հաստատուն շափաւորութեան առ նոր ցոյցը, որով ջանացած է ամէն տեսակ դրէն ընել՝ խաղաղութիւնն ու իր պետրոսբուրգի հետ ունեցած բարեկամական յարաբերութիւնները պահելու համար։ Նոյն ժողովքին մէջ ժողովրդեան հրատարակած յայտարարութիւնն ալ կարդացուեցաւ, որն որ բարձր խորհուրդներով եւ եղբայրութեան ու սիրոյ գաղափարներով երեւելի է։ Կառավարութիւնն իր հպատակներուն կրնին վրայ չնչասիր, հարգա հայրենասիրութեան վրայ, առանց զանազանութիւն մ՝ընելու հաւատոյ ու ազգայնութեան մէջ։ Մը եւ իցէ կրնի շահերուն վնասք չկայ, ամէնքն ալ վերջին հրամանագրերով վերհարուս կրյսեր պաշտպանութեան տակն են։ Հիմա հատարակաց հայրենեաց անկախութեան ու անեղծութեան վրայ է բանը։ Թէ որ Օսմանեան տերութեան ու Եւրոպայի խնամատարութիւնը պատերազմը չեկնար մերժել, բարձրագոյն Դուռը բոլոր իր ժողովուրդն ու որ եւ իցէ դատանաք ունեցող ազգերը կը կոչէ, հատարակաց օգուտը հոգալու համար։

Ը թիրպէ ու Կիպրոս իշխանութիւնները կոստանդնուպոլիս կոչուելուն յորոյ Կոստանդնուպոլսոյ էրտիէ ալ կը հաստատէ։ Նոյն լրագրին առ բանիս վրայ կ՝ըսէ։ «Դուռը առ անիրաւութիւնն ալ ընելն նաեւ՝ երկու իշխանութեանց մէջ մտնելով եւ իշխանապետներուն (Հոսպոդարներուն) Դրան հետ ունեցած կապը քակելով, բարձրագոյն Դուռն իր պատուոյն ու իշխանութեան իրաւանց պահպանութեան համար հարկ սեպեց այնուհետեւ երկու իշխանապետներուն հոն չմնալը, ուր իրենց վերհարտին կամացը հաճոյին պարտքերին չեն կրնար կատարել։ Դոյն իշխանութիւնները թող տայու հրամանը Յունիսի 26ին գնաց եւ առաջիկայ չկայ որ կը կատարուի։»

ԿԱՆԴԻԱԼՈՒԹ

Ո՝ՀՏԻՍ պնդրնի մէջ զարմանալի խարեութիւն մը յայտնուեցաւ, որուն վրայ Պրէսէ էրտիէն այսպէս կը գրէ։ Միշտ նորանոր եղանակաւորութիւններ երեւան կ՝ելլեն, որոնք միայն ժողովրդեան անհաւատալի դիւրահաւատութիւնը կարելի են, եւ շատ հեշտ նոյն իսկ կրթեալ ու փորձ մարդիկներու դիւրահաւատութիւնը։ Ինչպէս գարնանայ առ օրերս խարեբայ մը յայտնուեցաւ, որն որ գրեթէ բոլոր մեծ քաղաքներուն աւերանաւորները բիրտ կերպով խաբեր է, եւ միեւնոյն ղղիսվին երեւելի ընտանեաց մէջ մնաց ունեցեր է իրրեւ իրենց ազգկանց հանար յանկարծակի մարդ մ՝երեւցաւ, որն որ կ՝ըսեր թէ միեւնոյն առեն անծանօթ վիճակի մէջ իր կեանքն անցուցած էր, եւ նոյն տաեն անդուգական բախտի մը հանդիպելը էր՝ 80,000 ֆրանգ ոսկերի ժառանգութեան հասնելով, զորն որ Լոնտոնի մէջ մեռնող իր հեռաւոր ազգականներէն մէկն իրեն թողուցեր է։ Ան մարդս ահով դողով զանազան սեղանաւորներու կը մտնէինայ եւ իրենցմէ խորհուրդ կը խնդրէ որ արդեօք ինչ անեցնեն նոյն ժառանգութիւնը կրնայ Անգղլիոյն հանել եւ ապրիլ։ Մինչդամայն կրնար դիրքն այնպէս միամիտ ցուցընել, որ քանի մը անգամաւորք յայտնապէս խարուելով՝ զիրենք իրեն ծառայելու պատրաստեան ցուցուցին, որովհետեւ բնապէս այնպիսի դարձակալութեան մէջ մեծ ամեն շահագ ակնկալութիւն կայ։ Նաեւ ամենեւին ապարկոյս չունեցող անանկ հարուստ ժառանգի մը՝ ժառանգութեան վրայ քիչ մը փոխ ստակ տալու, որն որ իր ընտրին նայելով՝ արդէն Լոնտոնի փաստաբաններուն հետ կը թղթակցէր եւ կանակորդին հետ ունեցած տրամաբանութիւնը յայտնի կ՝ապացուցընէր։ Ամբողջով խաբեբան քաղաքի քարտեր դնաց, եւ առանձին Պրէմեն, Ցանձիկ, Դոլոնիա, Ադէդրին եւ Քանոնդրիկ իրրեւ հիւր՝ խաբեութեան խաղը խաղաց։ Մինչեւ Լոնտոն ալ գնաց եւ այդէն դիրքն իրրեւ հոն գտնուած մեծ ժառանգութիւն մը պահանջող հաշուեցաց։ Վերջապէս նաեւ պերլին եկաւ եւ հոն ալ երկու երեւելի սեղանաւորներէն՝ իր հաստատ խաբեական գործքերով՝ 50 միեւնոյն 100 թալեր կրցաւ փոխ առնուլ, անանկ ձեւացընելով թէ նոյն դատարանը հարկաւոր է միայն երեմնալ ժառանգութիւնն առնելու համար։ Ասանց կամաց առ հարուստ ժառանգին բախտն ու անունը նաեւ երեւելի անձանց ծանօթ եղաւ, որոնցմէ զանուեցան շատերը՝ որոնք իրենց գասոիս համարելու նոյն մարդն իրենց ընտանեաց առաջնորդ հանեցին։ Թեոդէտ եւ ինք շատ բիրտ եւ անկիրթ էր, հարիւ կրնար կարգաւորեալ գրել կարդալ, սակայն այնպէս կը կարծուեր թէ հարուստ եւ սրտի բարի ձիրքերն ետքը մեկէն ստակով պիտ՝որ դուռնին, եւ առ ելքանակաւ հարուստ ժառանգը պերլինի երեւելի պատուաւոր ընտանեաց մեկուն աղջկան հետ նշանուեցաւ։ Խաբեբան անկից Վականդրիկ գնաց, նոյն խարեութեան խաղը հոն ալ խաղաց, իր ժառանգութեան վրայ հիմնելով՝ երեւելի շաբարի գործատուն մը գնեց, միանգամայն աղջի գործատէրին աղջկան հետ նշանուեցաւ։ Բայց վերջապէս չափը լեցուած էր, եւ խաբերան յայտնի եղաւ։ Տեսաւ քաղքին մէջ՝ պերլինի ոստիկանութեան մեծին հրամանաբ բանտարկեցաւ, եւ հիմակ իմացուեցաւ որ գաղութեան ու նենգութեան համար արդէն երկար անգամ՝ պատժուած եւ քանի մը տարի յառաջ մոմփանաբի մը քովէն փախած էր։ Հիմակ իր հոգրենիքը Նաքսոնիա տարուեցաւ, ուր վրան երկրին քննութիւնները կը լրանան։

Կրէնելանտիայի ծովակերքը, ինչպէս ծանօթ է, փոքի տրտրութիւնը մեծ առատութեամբ կ՝ելլայ։ Մասնաւոր փոկ բռնող նաւ մը Անգղիոյ նաւահանգիստ մը հասաւ, որն որ 3020 փոկ բռնած էր, եւ նոյն որսորդութեան վրայ տեղեկութիւն տալով՝ ըսաւ որ դեռ տրիշ տասնեակ հինգ նաւ կը դանուի հոն, որոնք միեւնոյն Ապրիլի 20ին համեմատութեամբ 7000, 2000, 6000, 5000, 5200, 5000, 3000, 4000, 1000, 4000, 8000, 1000, 4500, 3000 եւ 3000 փոկ մուցուցած էին։ Ըստ այսմ՝ առ առաւան փոկի որսը շատ յաջող գացեր է։

Լոնտոնի ընդարձակ եղջ պարտէզներուն ընդարձակութիւնն անհնարին մեծ է, որոնք աշխարհքիս ամենամեծ քաղքին 2½ միլիոն բնակիչը կը անուշանեն։ 15 անդրիական մղոն առանցքով շրջանակ մը (Լոնտոնին շորս կողմը) 200,000 արտաքնոց գետին կայ, որն որ պարտիզպանութեան ձեռք է, որոնք միայն Լոնտոնի փաստաբանութիւններուն համար կ՝աշխատին։ Միայն մեկ հրապարակին մէջ ամեն տարի 10,000 բեռ տաղդին, 100,000 ատրպակ թատրոն տարուն, 20,000,000 կոտոր կարոս (տէրէնէ), 40,000,000 կաղամբ եւ 100 տակառ ջրային կոտիմ (բէրէ ֆրանս) կը ծախուի։

Ամերիկի Իրլանդայ Ժամ Շին Շալոնի շրջանին մէջ ժամեր քաղքին վրայ մրրկայից ամպեր ժողովեցան, որոնք առանց որոտման կայծակ մը ժայռեցին, որուն հետ ընտանեաց օգնեցողի մ՝ինչալը տեսնուեցաւ ժամերի հրապարակին մէջ։ Ասիկայ օգաբար մին էր, գրեթէ 20 սանտիմէտր երկայն ու ոլորտեան։ Եւ երբ որ գետնէն ձեռք ասին, դեռ ջերմ էր։ Քարին ներսի կողմը մեռելի գպաբիներն ուներ, մալաշկեի (malachite) պէս կանաչ եւ արծաթեմասուն գոյնի նման մեռաղով խառն։

Ընդ զիրի լայնը երկրամեռելիներուն վրայ անցնելու ատրան վերջին վեց ամիսուան մէջ պատահած ճանապարհներուն նկատմամբ եղած պարտութիւնը մեռերու հրատարակեցաւ։ Նոյն ջրամ ժամանակուան մէջ սեղուելիան բոմանդակ երկրամեռելիներուն վրայ 133 անձինք մեռան եւ 387 անձինք շատ կամ՝ քիչ վիրաւորեցան։ Բայց ասոր հակառակ պէտք է նկատել որ նաեւ շրջեկաւոր ճամբորդութիւն ընողներուն թիւն ալ անհնարին շատցաւ, եւ մինչեւ 49,886,124 հոգւոյ հասաւ։ 133 մեռնողներուն 41ը ճամբորդ չեղողներու կարդէն եւ երկամեռելոյ վերաբերեալ անձինքներէն էին, եւ իրենց կեանքն անպարտաւորեալ երկամեռելիներուն վրայէն անցնելու առթենին կամ ուրիշ նոյնպիսի դէպքով կորսընցուցին, դժբախտ արկածից հանդիպողներէն՝ ուրիշ 40 հոգին ալ անշատ երկամեռելիներուն վրայ զբաղեալ անձինքներէն էին, բայց նոյնպէս իրենց անձնական անզգուշութեամբ, մեռելութեամբ եւ յանդգնութեամբ կեանքերնին զոհ ընին, նոյն դէպքալ մեռան նաեւ 12 ճամբորդներ, ուստի միայն 40 մահացու դէպք պատահեցան, որոնք պաշտօնական դէշ կառավարութենէն յառաջ եկան, այս ինքն այնպիսի դէպքեր՝ որոնք առանց մեռնողներուն յանցանաց հանդիպեցան, առ 40 հոգւոյն 31ը երկամեռելոյ պաշտօնական արցմէ էին, ուստի 49,886,124 ճամբորդներէն՝ միայն 9 հոգի առանց անձնական յանցանաց մեռան։ — Իսկ վիրաւորողներուն նկատմամբ կ՝ըսուի որ աւելի ձախող գացեր է, որովհետեւ նոյն իսկ յայտարարութիւնը կ՝ըսէ թէ 318 վիրաւորողներուն ամէնքն ալ առանց իրենց յանցանաց նոյն դժբախտութեան պատահեցան։ Լուրերուն ցանաք երկրին երկամեռելոյ հետ համեմատելով՝ Անգղլիայինք կրկնապատիկ տարակոյս է, մանաւանդ որ ասոր միայն դիմելու է թէ առ յայտարարութիւնը նոյն իսկ երկամեռելոյ տնտեսները տուած են, եւ տերութեան կողմանէ՝ առանց ուրիշ կրկին քննութեան հրատարակուած է։

Ինդիայի Լիւգիս կամ Լիէժ քաղաքը պրոսաս, որն որ Վամիլիա բուսած ծաղկին սիրոյ եւ մշակոյ է, սերմին առանկ մը յատուկ բերեր է, որուն ծաղիկը միեւնոյ տեսնուած սիրուն ծաղիկները գեղատեսնցեր է։ Կոկոնը նոյն անկին ամէն տեսակներուն կոկոնէն մեծ է, եւ մեծ ծաղիկը տասը կարդ կրմիներ ձեւով եւ իրարու վրայ շարուած թերթիկը ունի։ Ծաղիկին գոյնը վարդագոյն է, բայց թերթիկը սրատաեւ սպիտակ նկարուած եւ եղերքներուն վրայ կեռ ասի կորմիով դուռեւորած են։

Լուրերէ ոչ լեան կը պատմէ որ Ան քաղքին մեռերը Փարիզի եւ Լիոնի երկամեռելոյ շինութեան համար դեռնելը փորելու տաեսնին նախնական կենդանոյ մը ոսկրատի գտնուեր է։ Ուրիշն գտնուած մասերուն նայելով, նոյն կենդանին ոտագին մեծ եւ պատկաժանի (Mastodon) բսուած անասնոյն ջնջուած ցեղէն պիտ՝որ ըլլայ։ Այսպէս մասերը կատ խառնելու մէջ գտնուելուն համար, ոսկեկ պահուած են։ Ան կենդանոյն ժանիքներուն մէկը միայն, որն որ ամբողջ չէր՝ դրսի ծայրը կտրած ըլլալուն համար, 2 մետր եւ 80 սանտիմետր երկայն էր։ Իր երկու ծամելիքն Ան տաեղը, համայն հաւանս տասնեակու զօրաւոր մարդիկ կրցան վերցընել։

ԵՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵՄԵՆՔ

ՏԱՐՈՅՆ

ՁՈՔՍ ԵՂԱՆԱՆԵՐԵՔԸ

կամ Նկարագիր պտուղներուն բուսութեան։ Աշխատասիրութիւն Հ. Սամուէլի Դարիքեանց, Մխիթարեան։ Գինն է Ի՝ 384։

Արդարեւ որ յայտնի ու ծանօթ բան է, աշխարհքիս մէջ անանուած ամէն տարակներուն ու երեւոյթներուն բարձրագոյն ստորնեանի էակի մը, այս ինքն՝ մարդուն ծառայութեան ու օգտին սահմանուած ըլլալը, նոյնչափ մեկալելի է այն անտարբերութիւնը՝ զորն որ նոյն էակն ունոյ նկատմամբ կը ցուցընէ։ Մարդկային միտքը երեմ ունի առարկայ մը՝ որուն ի հարկէ ձգուի, անասարկայ ան բանն է, զոր որ ամէն օր մանաւանդ թէ ամէն ժամ ու վայրկեան իր ջրս դին կը տեսնէ։

Անուիներնը զմարդ բոմանդակ տարածներու տէրն ու խնամատարն ճանչնալով, կանոնաւոր կերպով իր տուրքն առաստաւելեամբ անոր կը հատուցանէ, սակայն մարդն արհամարհոտ աչքով մը կը նայի անոր, չուզելով նկատել անոր սքանչելիքը։ Մանաւանդ թէ անոր նեղքին օգնիներուն, ուստի եւ գարմանալի կերպաւորութեան թարմանցնելու համար չըլլալով, որչափ որ անոր մատուցած դիւրութիւններն անդադար կը վայելէ, նոյնչափ անոր գժուարութիւնները սրանելու ամ. ու տարուն

ջով կը կրէ։ Ընտանիք է նէ՝ էլիսլիը, մանաւանդ թէ պէտք չէ որ մարդ իր ծառայութեան ասկնոնուած բնութեան առարկաներուն ու գործերուն յատկութիւնը, պատճառն ու վախճանը ճանչնայ, անոնց առած դիրութիւններովը չեղծանելու եւ գժուարութիւններուն դէմ չդարձելու համար։ Դարձեալ բնութեան նկատութիւնը մարդուն ամենէն աւելի մեծ ու զմայլելի զաւարնութեանց ոլորիւր մըն է։ Հոն մարդ կը տեսնէ ոյն անսահման խմաստութեան՝ բոլոր բնութեան արարածներուն մէջ դրած ընդհանուր դաշնակութիւնը, եւ նոյն ընդհանրութեան մէջ ամէն մէկ առարկային իրեն յատուկ եղած գարմանալի սեպհականութիւնները։

Երբ աս կէտին հասած է՝ ոչ թէ ուսումնական կերպով, հապա միտակ զուարճալի ու ամէն մարդու համար դիւրընթացի կերպով լուսաւորութիւն տալ բնութեան մէջ տեսնուած գլխաւոր առարկաներուն ու գործերուն վրայ։ Ընդ հանար ալ պարզ կերպով ջրոյ եղանակներուն համեմատ դիրքը ջրոյ մաս բաժնուած ու ամէն մէկ մասին մէջ իրեն յատուկ եղած էակներուն ու երեւոյթներուն վրայ խօսուած է։

Հեղինակը, ինչպէս որ գրքին յառաջաբանին մէջ ծանուցած է, թէպէտեւ ընդհանրապէս ապատիարգմանութեամբ գաղղիերէն համանուն գրքի մը հետեւած է, բայց շատ տեղ մանաւանդ բնական երեւոյթներուն պատճառները ուսուցած նորագոյն մեկնութիւններուն ու լուսաւորութիւններուն ուրացուցած է։

Աւելորդ կը համարինք ցուցընել թէ ոչ ոք գրքը մը ընթերցութեան ու օգուտակար կրնայ ըլլալ ասանկ գրքը մը ընթերցութեան ու ընտանեաց մէջ, ինչու որ մեծամեծ ու փոքրաւոր երկնային մարմիններէն սկսեալ, մինչեւ անոյշն կենաց հարկաւոր եղած մանր առարկաները նոյնին մէջ իրենց տեղը դրած են։

Գրքին ջրոյ մասերուն առջեւ տարբերն իւրաքանչիւր եղանակները ներկայացնող պատկերներ կան։

Էսկիմ կրնեական եւ գրօսաքի տեսարանները ԵԱ։ ԻԹ։ ԻԶ։ ու ԻԸ։ Հատորները կը կազմեցնէ։ Սակայն գոնա մինչեւ հիմայ նոյն տեսարաններուն կարդին մէջ հրատարակուած են հետեւեալներն ալ։

Իդ։ Հատոր։

ԱՐՇԱՇԵՍԵԱՆ

ԱՔՏԵՒԱԶԳԱՅ

ԲԱՐՔՆ ՈՒ ՎԱԽՃԱՆԸ

Գրեց Հ. Սահակ Թասնեան, Մխիթ. Ուխտէն։ Էջ 84։

Հեղինակը նոյն թղթատարին վրայ դրուած ատոյգ ու աւտապելախառն պատմութիւններէն առնելով, բանաստեղծական ոճով գրած է աս վիպասանութիւնը, որուն մէջ կենդանի գոյներով կը նկարագրէ անցագ փառասիրութեան եւ նախանձու հետեւութիւնները, իրեն վախճան գտնելով թէ զուարճացընել եւ թէ կրթել իր ընթերցողները։

Իե։ Հատորն է Բարդական վիպերուն Դ։ Հատորը, որուն մէջ կը բովանդակի Մէրիմ կամ Վրէժխնդրութիւն բառուած վիպը, որն որ Գաղղիերէնէն ազատ թարգմանուած է։ Էջ 116։

Իէ։ Հատոր։

ՄԻՐԶԱՅԵԱՆ

ՄԱՆՈՒԿ ՊԷՅԻՆ

Ա. ԱՔՔԱՆՑ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Դրեց Հ. Պէտրոս Վ. Յովհաննէսեան, Մխիթ. Ուխտէն։ Էջ 96։ Մանուկ Պէյին կենսագրութիւնը։

Այս հատուածս կենսագրութիւնը, որն որ ըստ ինքեան ամենուն հաճոյ ոգուտակար եւ զուարճալի ընթերցուած մին է, ուրախ աւելի հետաքրքրական կ'ըլլայ, որ մէջը կը գտնուին 1808ին Օսմանեան տէրութեան մայրաքաղաքը պատահած նշանաւոր գէպքերը, որոնք ըստ մեծի մասին ականատես եւ հատարիմ վիճակներէ առնուելով, բաւական ընդարձակ կերպով պատմուած են։

ՔԱՔԱՑԵՔԱՆ

Մինչեւ Գէորգոփ՝ պէտէնկոպոլսի հովուականը։

Մեր անցեալ թերթին մէջ խոստացած հովուականն ասա է։

Գրաբիդոմիս Կարսլաս Կոմ Իոանիլ, շնորհքն Աստուծոյ եւ սուրբ Աթոռոյն Ամենակալ Միրոնու, իր սիրելի թեմական կղերին ողջոյն ու աշխարհութիւն։

Պատգամաւորութիւն ցնաան ձեզի հետ ըլլայ, յարգելի ու սիրելի եղբարք։ — Ինչպէս հիմակ աս հովուական ողջոյնը կրկնելու ատեն տասնիսնիս քսանչորս թեմերի կը ընդարձ։ — Բուսական երկոյն լուսակայարանենէ մ'եռեւ նարէն մը գանոյ դասնալով, տերութեան մեր ոյնաքաղաքը Ճամաստարհոդելէն յետոյ ըստանալու ոլ՝ հիմակ ալ կ'ուզենք իրաւ քերթնիս ձեզի դարձնել։

Պարտ, սիրելիք, մեր շնորհակալութիւնն կը մատուցանենք ձեզի մեր աղօթքի ողնականութեան համար, որոնց ազդեցութեան փորձն առնենք, այնպէս որ տուղիս կրնանք ասել թէ Ամերիսեան եկեղեցւոյն հրեշտակը վերջ ամէն վտանգներէ պահպանելու, հարկաւոր եղած տեղ քաջալերելու եւ պարտադրելի պանդիտութեան վերջը ազգ անապատ մեր տեղը հասցընելու համար մեր քայլերուն ուղեկից եղաւ։ Հիմա մեծապէս կը բաղձանք որ ան մեր պանդխտութեան միջոցով առացած քանի մը մասնաւոր միտիներուն վրայ ալ մասնակից ընենք։

Հոս կը զարմանք որ ինչպէս մեծ ուրախութիւն ունեցաս տէրութեան մայրաքաղաքը հասած ատեն, իր աշքովն որ տեսնելով որ դիպորը վերջին փառատիրոջ ուսումնասիրութիւն շնորհած է։ Պարտէր թէ մեծապէս միտիարութիւնս վիպ ըլլալով կարդերէ կրնան նեռեւ կատարեալ ուսումնասիրութիւն ունենալ թէ կայսրը ինչ ոգեւորութեամբ ոգեւորուած է։ Ամենայն դէպ ինչ ունենալ թէ կայսրը ինչ ոգեւորութեամբ ոգեւորուած է։ Ամենայն դէպ ինչ ունենալ թէ կայսրը ինչ ոգեւորութեամբ ոգեւորուած է։

Ասոնք ընելէն նաեւ՝ կը սկսի մեկնել իր Ալիէնոս կոնսուլարուն պատմութը։ «Յառաջադոյն, կ'ըսէ, տերութեան մեկայ գրասենեակներն բաղմանիցի. եպիսկոպոսներ մայրաքաղաքը ժողոված էին, որպէս զի իրենց եկեղեցւոյն կարգաւորութիւնները վերանոր թեամբ տեղ բերեն։ Ես անոնց մեջ մը հոգալու վրայ խորհրդակցին։ Ասիկոս իրենց նոխերգանք մը ոգեւոր ըլլար Աւստրիական վիճակագրութեան մը։ Ես՝ մեծապէս մէջ շնորհեցաւ. մարմնագրին (Coucordato)։ Նոյն մեջ Լոմբարդիայի ու Վենետիկի եպիսկոպոսներուն գեռ խորհուրդ չէր հաղորդուած. անհաւասարակ հիմակ երկու մեծաբարոյականն գոնաւորոյ ոչ երեւոյթները վերջանալուն քով կանչուեցան ու յարդարեցան որ հաստատեալ գիտոյցն ու մասնաւոր միջոցներ ծանուցանեն։

«Ամէն կառարեալ ապատութիւն տարեցաւ խօսելու եւ խնդրելու. անոնք որ օգտուտիան Աէհոսկոպոսին մեջ յուսացան գատահանութեան դէմ պոկում կ'ըլլայինք։ Եթէ պարդ ենք ամէն ոչնորհութիւն ղուսցած չէրայինք։ Հոս թէ ինչնակալն եւ թէ պրոսունիցի բարեկարգութիւնը կը գովէ եւ կը ղրաշի որ ասով ամէն մարդ կրնայ վառոյ ըլլալ. որ ընտանեաց միարանագիրն եկեղեցւոյ կարգաւորութեանց համանման ոգեկ փոխան կ'ունենայ։

«Ինքնակ ուղղափառ Աստուծոյ ոտար դիս այսպիսի խոսդաղարարութեան եւ նորոգութեան մը ձեռք ոլորն զարնէ։ Որովհետեւ մեր վատահութիւնը հաստատելու համար չէ թէ միայն պարդ խաղեր ու լոկ յօժարութիւններ, հապա նաեւ լուսաւոր ու պարծառ դրդիքեր ուսնհաստատեալ տանք։ Մենք մեր տեսածին չարի, յարգելի եղբարք, հաստատեցաց միտիարութեան համար ասոր կը վկայենք։ Աղէն Աստուծոյ դաւաստներին դաւաստներն շնորհուն մեջ, միաբանագրելու, յաս աշ՝ եկեղեցին թարեկարգաց Ամենակարէն ոտուած պատնեաստ ատաստութիւններու բարեսիրու ոտացման հաստատ է։ Հոն իրեն Եպիսկոպոսաց Ա. Ամիոս ին ու իրենց տեղական հաստատ հաստատ հարդարգակցութեան մեջ են։ Հոն քոհանայապետական իշխանութեան հետ կատարեալ միաբանութեամբ ոգեակար վերանորոգութիւններ տեսած են։ Եւ. ապրիլին ազատութեան արդիւնքը կը գոյանայ։ Այս ընտիր հոգեւորականները, այսպէս քանի հաստատ՝ ու զգաստութեան նոր եռանդով մը վառուած բորդուած են։ Եւ. նոյն եռանդը հաստատակ բաղմանութեան ալ կանցնի կը թափանցէ։

«Ասոր հաստատ մեր ալ սերտ պրտէ կը խնդրենք որ նոյն բարեկարգ թարդմութիւններն անպարտ աս խոստանքն դաւաստներուն ու մրցեցուին։ Մեր կողերը, կ'ըսէինք, անարդան չէ նոյնները վերցնելու, ինչպէս որ գաւրկ ոմանք թելադրած են։... Քանի մը ամսաւորութիւն զինուորաց փոխարեն ասոր կամ մասնաւորութիւնը կրնայ ազատ բարեկամական գրաստ ու հաստատ արդարարն ու նախատեալ ընել։ Չէ, աս մեր կղերը՝ որն որ Ս. Կարապետի ոգեւոր մասնագն է, բարեկարգութեան վատահութեան անարժան չէ, տերութեան մեկայ ասոնց կղերէն վատ չէ։

«Սիրելի ու յարգելի եղբարք, ձեր գովեստները զուսցեցէք. ասոնց մեջ սիրոյ կը խայտար ու կը գնծար։ Երբ ալ գաւ մեր Ողորմի եւ ուրախութիւնը, չէք մի։ Բայց թէ որ ընդհանրապէս խաղաղ ըլլանիս չնոր դանեցար եւ մեզ աւելի ուրախալի ու մեծ բաներու մասնակից ըլլալուն թիւ ալ ունինք, ահ, այնչափ ու աւելի կուրեցանիս։ Այնչափ աւելի խորունկ ամենիկոս՝ ան քիչաւորներուն պատմուտ։ որոնք իրենք զիրենք իրենց քահանայական հրամանն բարեկարգութեան ու սրբութեան անմոռոգիր ու անդրդոյ կը ցուցընեն։ Ինչոր հանար իրենց ուղղութիւնը ձեռք բերելու համար՝ մանաւանդ դրան ենք որ ամէն կարելի միջոցներն ի գործ դնենք։ Կարծ առաջին հայրերէ դիմով մը արդիպիսիները կը յարդարենք, կ'ուզենք ու կը պատրաստենք արտաքուստ չարի որ պատասխան եւ խրենց հոգեւորականներուն առաքինութեանց ոգեւորութեան ոգեւորաւոր ըլլան։ Ամէն մէկ քահանայէն անկերեւութեանն ոգեւորաւոր յառաջ հիմա սակայն միտիները մնացեն։ Ցնանն թէ ինչպէս այսուհետեւ

օրս եկեղեցի դն դէմ գրգռուած պատերազմը դադրացած ու ընդարձակած է։ դանէ ցաւագին Աստուծ խնայելով՝ նոյն խակ իր ազատանէիլն որհանարհաւ։ Ինչանանքն ոգեանն դիրքը։ Երբոր հեռան գայթակղութիւնն ատելի բան մը չկայ՝ ան որ իր թիւնամուց մեռադոյն գժ մեռական ինդուսա պատճառէ եւ չարին ատելի նպատակաւոր չլլայ։ Ինչու որ մի միտն անհաստատիմ քահանային վրայ անանկ հոյակ ու հանգամ մը կը տարածի, իբրեւ թէ բովանդակ դիրքն ի նեմս ամենուրեան ըլլար։ ուր որ ինդիսն հաստատ ռամքիներուն վրայ կը լ.ա.ն։ Ինչոր համար հոս եպիսկոպոսն ներքանմուութիւնը չէ թէ հնարելիութիւն, հապա անանդութիւն ու անպիտութիւն կ'ըլլար։ Մեր ազգասրութիւնները, մեր ազգանքներդ, նոյն իսկ մեր ազգանքներն անարգուելու որ ըլլան, կրնանք մի մունայ որ մեր պատաց մեկ մնան ալ՝ ազգին ու ոգուտակար եղանակաւ պատժին է։

«Դ. մանաւանդն եթէ հարկ է որ Արքուիան մէջն ալ գայթակղութիւններ հանդիպին, գանա պէտք է գիտնայ որ Արքուիանը կը մնայ գանանք եւ թիւդ չնայոր որ անանդմով սրատաւորոյ։ Թէ որ մատնիցներ կայ նէ, ըստացին է որ երեւան երթն, եւ յայտնի ըլլայ որ անոնք մի եւ նոյն նկարագրին սատանայինն ալ՝ մեզի հետ չէին, հապա մեզի հակառակ։

«Դ.այդ հեռու ըլլան մեզմէ այսպիսի ցաւալի ենթադրութիւններ։ Մեր ջոր դին դիտութեամբ ու աստուածպաշտ թիւամբ այնչափ երեւելի կղեր մը տեսնելով՝ ունեցած ուրախութիւններնիս կը լուսնոր որ անանդմով չիպրոյորոյ։ — Միանոյնք ամենքիս ոչ, յարգելի ու սիրելի եղբայրք։ Նոյն գմեզ փրկելով՝ նոյնն հոգեւորը փրկելու տասանելի պատանին մեջ փոփոխակի իսպառ օգնեցէ։ Թեմին ելլան մեզի ամէն գործերը, նոյնով հաւատոյ ըստացիրին ու կատարելն, հոգւոյ աստուածպրին Հոգւոյն, որն ոնոնց հոսանը իր բոլոր ազնիւ թիւրիներն ետ չկենայ։ — Ո՜հ, եթէ եկեղեցին ազատութիւն կը փնտռէ. սա փախանանիս համար է միայն՝ որ աւելի կարենայ ի փրկութիւն ոգուոյ գործել։ Ուրեմն մեծագոյն քահանայապետ եւ ազգանդամք մը միարանագրին ոգուտաւոր օգնաներն ուղէք վերցնելու պատասխանութիւնը։ Ամենայն մեկը. ամենն աւելի բարձրագոյնն ու պատուականագոյնն է՝ եւ կեղեցւոյ Գլխոյն Քրիստոսի փոխանորդին որդիական անարատ հաւատարմութիւն գործելն մեզի գիւրընթաց։

«Ամենը ոյ, չենք կրնար լուսաւորն եղանակաւ մը աս մեր հոգեւորական խոսակցութիւնն վերջ տալ, բայց եթէ դանենալով ձեզի որ յայտնութիւն, սէր ու հնազանդութիւն ցուցընէք նոյն իշխանութեան՝ որն որ ինչպէս ամենատարբ ու ամենաբարձր է, անանկ ալ ամենահարկաւոր ու ամենաիրաւունք է։

«Աս իշխանութեանէ է որ կարիաղիէ եկեղեցին իր մէջը ան կատարեալ դարձարանութիւնը կը ցուցընէ, որն որ ընկալ կարծեցման ամէն վանդեներէն կը պաշտպանէ, մարդկային օրէնգրոյց նախանձը կը բերէ, եւ նոյն իսկ հերետիկոսաց զարմանալուն կը դարձէ։ Աստուծի ինչ պիսի պատաղարհ տեսարան մին է, որ մեծ քահանայապետին չէ թէ հրամանաւ, հապա թաղանքին մի միայն ակնարիութեամբ՝ կարգ ու կոնաբ կը ցրուի, կը պարդին ծանրակշիռ խնդիրներ, նոյն իսկ հաշիւներն ու վարդապետները հոս հաստատութեամբ ճանաչանին կ'ելլեցնեն կը խոնարհցընեն, ան՝ իրեն հոս մի միայն դգացում՝ ու մի միայն կարծիք ունենալով։ Ուղղափառ եկեղեցին դուրս այսչափ հրամանի գօրութիւն ու ազդեցութիւն չիկրնար գտնուիլ։ Քրիստոս գանիկա չարագոյն իշխանութեանց հակառակ դրուելնէն վերջ ու ապատատեր։ «Դարձեալ գժմիտց դնա մի յայտնի ահարեալեն։ տարալ իրեն ընդհանուր ու անպակասելի ձեռնտութեան իշխանութիւն մը՝ ոյն որ Պետրոսինն է։ «Դու ես Պետրոս եւ ի վրայ այդ Պետրոս ընդ ձեզ։ Եղարդարիրութիւն հաստատեցցի ուս ձեզ։» Ինչպէս որ Ճշմարիտ ասատուածպաշտութիւն նախանձուն հանմանատ չնոյղ գիտութիւնը կ'ուսուցանէ ու շնորհիւն չ'ըլլար, այնպէս ալ ուրբ ու յատակ չէ այն նոխանդը՝ որն որ ըստ գիտութեան չէ, այսինքն՝ ըստ Ճշմարիտ գիտութեան փրկութեան, որն որ չէ թէ միայն ի բանէ յառաջ կու գայ, հապա ի հաւատոյ ուս ատատուածպրնս ու եկեղեցւոյ անսխալ փոքրանութեան հետեւելով։ Աստուծ՝ Ճշմարտութիւն ու Սէր է։ Ինքնանը ուրեմն որ նոյն սէրը գմեզ Ճշմարտութեան հասցընէ, եւ Ճշմարտութիւնը սիրոյ մէջ զմեզ հաստատ ու կոստարարարդէ։

Ան կը բաղձանք, ու Ջերմ եռանդեամբ կը խնդրենք ձեզի համար, յարգելի ու սիրելի եղբարք, տալով ձեզի սիրով մեր հովուական օրհնութիւնը։

ԷՆԹԱՑԻՔ ԳԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՔԵՆ

ԱՅԷՆԱԼ, ՕԳՈՍՏՈՍԻ 19

Ամերիկայի 100 ընթացիկ թղթեր՝	—	արդ. փոխ.	2 տոկ
Ա. կայսրի 100 ընթացիկ ֆիորին	108¾ „	„	½ „
Լիվոռնոյ 300 Դոսկան՝ լիրա՝	108⅞ „	„	2 „
Լոնտոն 1 փունտ ոսկերէն՝	10.40½ „	„	1 „
Համպուրգ 100 պանգոյ մարկեր՝	— „	„	2 „
Պարսկիա 300 ֆրանկ՝	128½ „	„	2 „
Միլան 300 աւստրիական լիրա՝	108½ „	„	2 „
Փարիզ 300 ֆրանկ՝	128½ „	„	2 „
Գրանտիպ. առ Պոլիս 120 ֆիորին	108¼ „	„	3 „
Պոլիս (Օգստ. 8) 414—416 փարայ 1	„	„	31 օր

ՎԻԵՆՆԱ
ՊԱՐԵՔՕԳԱՆ ՍՈՒՐԲԸ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆԵՐԻ ՎԱՆՔԸ